

Βιβλιοπαρουσιάσεις

Μιχάλης Χ. Κελπανίδης, Καλλιόπη Π. Βруνιώτη

*Διά βίου μάθηση. Κοινωνικές προϋποθέσεις
και λειτουργίες. Δεδομένα και διαπιστώσεις*

Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2004

Αντικείμενο του παρόντος συγγράμματος είναι η διαβίου εκπαίδευση και μάθηση στο πλαίσιο της μεταβιομηχανικής κοινωνίας της γνώσης.

Περισσότερο από κάθε άλλη κοινωνία του παρελθόντος, η μεταβιομηχανική κοινωνία στηρίζεται στις εφαρμογές της επιστημονικής γνώσης, η οποία εξελίσσεται ταχύτατα ανατρέποντας σε όλο και συντομότερα διαστήματα τα ισχύοντα δεδομένα. Συνέπεια της ταχύρρυθμης ανανέωσης των γνώσεων είναι το γεγονός ότι η αρχική εκπαίδευση δεν επαρκεί πια για την ενεργό προσαρμογή των ατόμων στο ραγδαία μεταβαλλόμενο κοινωνικό και επαγγελματικό περιβάλλον.

Από αυτή τη δυναμική της ανανέωσης της γνώσης προέκυψε η ανάγκη συνεχούς, διαβίου εκπαίδευσης και μάθησης ως προϋπόθεσης της ενεργούς συμμετοχής του ατόμου στην κοινωνική ζωή. Ωστόσο, τη νέα αυτή κοινωνική αναγκαιότητα δεν τη συνειδητοποιούν όλα τα άτομα εξίσου και οι αναπτυγμένες κοινωνίες της Ευρώπης και της Βορείου Αμερικής καταβάλλουν σήμερα μεγάλες προσπάθειες για να κινητοποιή-

σουν τους πολίτες τους να συμμετέχουν στη διαβίου εκπαίδευση.

Η παρούσα έκδοση πραγματεύεται το ευρύ φάσμα των θεμάτων της διαβίου εκπαίδευσης και των πολιτικών επιλογών που στοχεύουν στην προώθησή της.

Όπως αναφέρει στο προλογικό του σημείωμα ο διευθυντής της σειράς και καθηγητής του Πανεπιστημίου Κρήτης *Ιωάννης Ε. Πυργιωτάκης*: «Παρά την επικαιρότητα του θέματος και παρά τη μεγάλη παραγωγή ευκαιριακών δημοσιευμάτων, δεν έχει ως σήμερα παραχθεί ουσιαστικά βασική γνώση στον ετερογενή και ποικιλόμορφο χώρο της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης ούτε στις άλλες χώρες ούτε, πολύ περισσότερο, στην Ελλάδα. Στην κάλυψη αυτού του κενού επιδιώκουν να συμβάλουν οι συγγραφείς του παρόντος συγγράμματος, το οποίο αναλύει ένα ευρύ φάσμα των επιμέρους διαστάσεων της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, αξιοποιώντας τα νεότερα στατιστικά και ερευνητικά δεδομένα ιδιαίτερα αναπτυγμένων χωρών με συγκεκριμένα συστήματα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και διαβίου μάθησης».

Λίνος Γ. Μπενάκης
Βυζαντινή Φιλοσοφία. Κείμενα και μελέτες
Εκδ. Παρουσία, Αθήνα, 2002, σελ. 171

Από τον επιφανή και γνωστό λόγιο μελετητή της Βυζαντινής Φιλοσοφίας δρ. Λίνο Μπενάκη έχουμε τώρα μία συλλογή μελετών που κατατάσσονται χρονολογικά από το 1961 και το 1962 έως και σήμερα. Η μορφή της έκδοσης ακολουθεί την επιτυχημένη πρακτική των έγκυρων *Variorum Reprints* του Λονδίνου. Με την μέθοδο αυτή καθίστανται προσιτά στο ευρύ κοινό άρθρα και μελέτες που έχουν δημοσιευτεί σε ποικίλα περιοδικά και λοιπά ερευνητικά όργανα, όπου είναι πλέον δύσκολα προσπελάσιμα.

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο χώρος της Βυζαντινής Φιλοσοφίας πριν το 1950 ήταν ιδιαίτερα παραμελημένος. Η αρχή για μία συνολική παρουσίαση της φιλοσοφίας αυτής της περιόδου έγινε περίπου τότε με το κλασικό πλέον έργο του Βασίλειου Τατάκη, *La Philosophie Byzantine* (Παρίσι, 1949). Έκτοτε έχει πέσει πολύ νερό στο αυλάκι, αλλά παρόλαυτά η Βυζαντινή Φιλοσοφία παραμένει ένας χώρος, όπου απομένουν πολλά ακόμη να γίνουν. Η συλλογή αυτή 23 μελετών στα ελληνικά και 18 σε άλλες γλώσσες του Λίνου Μπενάκη ανοίγει το δρόμο για μία περισσότερο ενδελεχή και εκτεταμένη έρευνα στον τομέα αυτό.

Ο τόμος αρχίζει με συστηματικά θέματα, όπως πλήρεις επισκοπήσεις των μελετών της Βυζαντι-

νής Φιλοσοφίας από το 1949 έως το 1971 και στη συνέχεια έως το 2001. Ακολουθεί το λήμμα στα αγγλικά που συνέγραψε ο ίδιος συγγραφέας για τη Βυζαντινή Φιλοσοφία στην *Routledge Encyclopedia of Philosophy* το 1998 και ένα γαλλικό άρθρο με τίτλο «L'Heritage Patristique et la Philosophie Byzantine» που ανακοινώθηκε σε μεσαιωνολογικό συνέδριο στην Οττάβα του Καναδά το 1992. Το σύντομο άρθρο για τη «Θεωρητική και πρακτική αυτονομία της φιλοσοφίας ως επιστήμης στο Βυζάντιο» είναι το μοναδικό πάνω σε αυτό το θέμα, ενώ το άρθρο με τίτλο «Το πρόβλημα των γενικών εννοιών και ο εννοιολογικός ρεαλισμός των Βυζαντινών» είναι ιδιαίτερα πολυδιαβασμένο. Το κείμενο με τίτλο «Ελευθερία και αναγκαιότητα στη Βυζαντινή Φιλοσοφία» εκφωνήθηκε κατά την αναγόρευση το 1995 του συγγραφέα ως επίτιμου διδάκτορα του πανεπιστημίου Ιωαννίνων, αλλά έχουμε επίσης και τη σύντομη παρουσίαση ενός λήμματος για την έννοια της φαντασίας στο Βυζάντιο στα γερμανικά, μία μουσικολογική μελέτη, επισκοπήσεις για την τύχη λατινικών κειμένων που μεταφράστηκαν στη βυζαντινή περίοδο και μελέτες που εξετάζουν τη σχέση της αρχαίας φιλοσοφίας με τους βυζαντινούς φιλοσόφους μέσα από την επίδραση της πρώτης στους δεύτερους.

Ιδιαίτερη εντύπωση αφήνει η μεγάλη έμφαση που δίνεται στον αριστοτελισμό στο Βυζάντιο και στην Τουρκοκρατία, εφόσον μάλιστα ο συγγραφέας τυγχάνει δεινός αριστοτελιστής. Ξεχωρίζει επίσης μία μελέτη για την επίδραση του Πρόκλου στο Βυζάντιο (γερμανιστί), ενώ εντυπωσιάζουν μελέτες στα γαλλικά για τις σπουδές πάνω στον Ψευδο-Διονύσιο τον Αρεοπαγίτη, χριστιανό συγγραφέα που έγραψε στον 5ο αι. μ.Χ. επηρεασμένος από το νεοπλατωνισμό. Μία εργασία για τον Δαυίδ τον Αρμένιο στα ελληνικά φέρνει στο φως παραμελημένα στοιχεία για την τύχη της φιλοσοφίας στον 5ο και 6ο αι. μ.Χ. Ο πολυγραφότατος πατριάρχης Φώτιος δε θα έλειπε βέβαια από το αντικείμενο έρευνας ενός μελετητή της Βυζαντινής Φιλοσοφίας, ούτε βέβαια ο μεσαιωνικός πατρινός λόγιος του 9ου αι. μ.Χ., Αρέθας.

Δημοσιεύονται ακόμη αντιπροσωπευτικά τμήματα της διδακτορικής διατριβής του συγγραφέα για τα ανέκδοτα Σχόλια του Μιχαήλ Ψελλού στη Φυσική του Αριστοτέλους, που πρωτοφάνηκαν στο *Archiv für Geschichte der Philosophie* (Berlin, 1961 και 1962) καθώς και τρεις βιβλιοκρισίες άρθρων πάνω σε άρθρα του ίδιου από του V. Cilento, K. Γεωργούλη και B. Lagarde που προώθησαν την έρευνα. Έχουμε πάλι την κριτική έκδοση με εισαγωγή και νεο-

ελληνική μετάφραση σύντομων ανέκδοτων έργων του Μιχαήλ Ψελλού, του Νικηφόρου Χούμνου και του Γεώργιου Πλήθωνα-Γεμιστού. Τέλος, στο παράρτημα παρουσιάζονται 16 λήμματα βυζαντινών φιλοσόφων από το *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό* της Εκδοτικής Αθηνών (1983-1988) που αποδίδονται με ακριβολογία και συντομία.

Γενικά κάνει εντύπωση η εμπρίθεια και βαθιά επιστημονική γνώση των πηγών. Χρησιμοποιείται η ιστορικο-κριτική μέθοδος που σε συνδυασμό με την πλήρη σχεδόν βιβλιογραφική κάλυψη κάθε θέματος αναδεικνύει την «εσωτερική ερμηνεία» του στοχασμού κάθε φιλοσόφου. Έτσι αποκαθίσταται σημαντικά η Βυζαντινή Φιλοσοφία ως κειμενική πραγματικότητα, αφού μεθοδεύεται ένα πρόγραμμα έκδοσης Βυζαντινών Φιλοσόφων και γίνεται προσπάθεια να τοποθετηθεί ο κλάδος στο επίπεδο που του αρμόζει και του αξίζει. Ο συγγραφέας ως τέως Διευθυντής του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Φιλοσοφίας της Ακαδημίας Αθηνών μας προσφέρει τώρα με το έργο αυτό τον καρπό μίας ακούραστης ερευνητικής προσπάθειας 40 και πλέον ετών. Ας αξιωθεί το βέλτιστο.

Κατελής Βίγκλας

Φιλολόγος,

με μεταπτυχιακές σπουδές
στη βυζαντινή φιλοσοφία